

ZAGADNIENIE 24

Sonata w rozwoju historycznym

1) Sonata barokowa

Gatunek czysto instrumentalny (sonore – z wł. brzmiać, dźwięcznie), powstały we Włoszech, wieloczęściowy (części skonstrastowane), przeznaczony do wykonania w salonie, komnacie (sonata da camera) lub w kościele (sonata da chiesa); najważniejsze ośrodki rozwoju tego gatunku: Bolonia, Wenecja, Modena.

- a) sonata w twórczości Giovanniego Gabrielego (*Sonata con tre violini; Sonata pian e forte*)
- b) sonata w twórczości Salomone Rossiego (sonata triowa, przeznaczona na 2 instrumenty solowe i b.c., realizowane przez klawesyn, ew. organy i instr. basowy)
- c) sonata w twórczości Biagio Mariniego (sonata solowa, przeznaczona na 1 instrument solowy i b.c. – patrz jak w pkt b)
- d) twórcy środkowej i późnej fazy baroku: Arcangelo Corelli, Antonio Vivaldi, Giuseppe Tartini, J.S. Bach, J.F. Haendel, J. Kuhnau, H. Biber, S.S. Szarzyński (Corelli ustala 4 częściową budowę dla sonaty da chiesa: w-sz-w-sz, gdzie pierwsza część jest imitacyjna, druga – fugowana, trzecia – akordowa, o charakterze tanecznym – stylizacja sarabandy, czwarta – imitacyjna, będąca często stylizacją gigue; sonata da camera upodabnia się do suity, ponieważ zawiera wiele części o charakterze tanecznym; preferowane instrumenty solowe w sonacie barokowej: skrzypce, flet, obój, pod koniec epoki – klawesyn jako instrument solowy)

2) Sonata klasyczna

- a) sonata w stylu galant (D. Scarlatti – ok. 600 jednoczęściowych sonat na klawesyn, zapowiedź formy sonatowej; działalność szkół przedklasycznych: berlińskiej, starowiedeńskiej, mannheimskiej; preferowana obsada wykonawcza: fortepian i skrzypce)
- b) sonata w twórczości klasyków wiedeńskich (sonata jest utworem 3 lub rzadziej czteroczęściowym, układ części: I forma sonatowa – II część wolna w formie ABA lub wariacyjnej – III część szybka, zwykle rondo sonatowe; w cyklu czteroczęściowym – pojawia się menuet lub scherzo pomiędzy wolnym ogniwem cyklu a szybkim finałem; **patrz – Zagadnienie 9**)

3) Sonata w romantyzmie

- a) sonata klasycystyczna (preferowany instrument – fortepian; klasyczne formy, np. forma sonatowa, czy wariacje klasyczne oraz techniki kompozytorskie, np. praca przetworzeniowa; przedstawiciele: F. Schubert, R. Schumann – II *Sonata g-moll*, J. Brahms, P. Czajkowski, A. Dvorak)
- b) sonata w stylu brillant (preferowany instr. – fortepian, obecność śpiewnych tematów, duże znaczenie łączników, które posiadają wirtuozowski charakter; twórcy: C.M. Weber, J.N. Hummel, J. Field)
- c) innowacje na gruncie sonaty (F. Chopin – *Sonata b-moll i h-moll*, zamiana kolejności środkowych ogniw cyklu, na wzór IX symfonii Beethovena; F. Liszt – *Sonata fort. h-moll*, połączenie cyklu sonatowego z formą sonatową - wpływ

poematu symf., widoczne w dążeniu do jednoczęściowości; R. Schumann – *Sonata fort. f-moll*, będąca przeróbką *Concert sans orchestre*)

4) Sonata w XX wieku

- a) tendencje neoklasyczne (P. Hindemith; 9 sonat fort. S. Prokofiewa; *Sonata fort.* B. Bartoka; 2 sonaty fort., 5 sonat na skrzypce i fort. i 2 sonaty na skrzypce solo G. Bacewicz)
- b) sonata neoromantyczna (10 sonat fort. A. Skriabina, *Sonata fort. b-moll i d-moll* S. Rachmaninowa; K. Szymanowski – *I i II Sonata fort.*)
- c) eksperymenty na gruncie sonaty (eksperymenty z obsadą wykonawczą: J. Cage *Sonaty i interludia* na fort. preparowane; B. Bartok – *Sonata na 2 fort. i perkusję*; eksperymenty z formą: P. Boulez – *III Sonata fort.*, utwór aleatoryczny, forma otwarta; nowatorskie techniki kompozytorskie: Ch. Ives – *Concord Sonata*, z wykorzystaniem klasterów; K. Serocki – *Sonata fort.*; P. Boulez – *II Sonata fort.* – obie napisane w technice dodekafonicznej; elementy jazzu w sonacie: M. Ravel – *Sonata na skrzypce i fort. z bluesem w środkowej części*)
- d) sonata jako utwór służący eksperymentom brzmieniowym (C. Debussy – *Sonata na flet, altówkę i harfę*, *Sonata na skrzypce i fort.*, *Sonata na wiolonczelę i fort.*; K. Szymanowski – *III Sonata fort.*; J. Cage – *Sonaty i interludia*; Ch. Ives – *Concord Sonata, Three – Page Sonata* na fort.; A. Panufnik – *Pentasonata* na fort.; M. Stachowski – *Sonata per archi*; B. Schaeffer – *Monosonata* na 24 instr. smyczkowe)